

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 5 Sayı: 21 Volume: 5 Issue: 21

Bahar 2012 Spring 2012

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

SALAMIS'TEN SPİRAL YİVLİ SÜTUNLAR "SPIRALLY FLUTED COLUMNS FROM SALAMIS"

Davut KAPLAN*

Özet

Mezopotamya'da M.Ö. 3. binde, Akdeniz çevresinde Miken Çağı'ndan itibaren görülmeye başlanan spiral yivli sütunlar bu coğrafya içinde yer alan Kıbrıs adasında da sevilerek kullanılmışlardır. Bu bağlamda Salamis kenti Kıbrıs adasında mimari faaliyetlerin en yoğun olarak yaşandığı yerleşimdir. Kıbrıs adasındaki spiral yivli sütunlar hem kullanım yerleri hem de mimari özellikleriyle dikkat çeker. Erken dönemde dini ve kutsal yapılarda kullanılan bu sütunlar Roma döneminde de bu işlevini devam ettirmiştir. Çok yaygın olarak kullanıldıkları Roma döneminde tapınak, tiyatro, gymnasium, anıtsal kapılar (propylon ve tetrapylon gibi) ve hamamlarda kullanılmıştır. Geç dönemde ise bazilikalarda özellikle bu yapıların iç düzenlemesinde dahi sevilerek uygulanmışlardır. Salamis antik kentinde ele geçen örnekler farklı yapılarda yer almalarına karşın çoğunluğu deprem sonrası yer değiştirmiş ve devşirme olarak ikinci kez kullanılmışlardır. Bu yüzden yoğun inşaa faaliyetlerinin yaşandığı M.S. 2. yüzyıl bu örneklerin çoğunluğu için genel bir tarih olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Salamis, Spiral Yivli Sütun, Roma Hamamı, Palaestra, Mermer.

Abstract

In Mesopotamia the third thousand BC the Mediterranean around the beginning of Micean age was seen in this part of the spiral fluted columns on the island of Cyprus are also used to love. In this context the city of Salamis on the island of Cyprus, as in architecture, the layout of activities are most intense. Place in the island of Cyprus, as well as the use of spiral fluted columns and architectural features draws attention. Early samples of this columns are used in religious and sacred buildings in the Roman period, this function has continued. They are used widely as a Roman temple in the theater, gymnasium, monumental gates (propylon and tetrapylon) and is used in baths. In Late Antiquity of this structure, especially in the basilicas in the internal regulations are implemented, even love. The examples discussed in the ancient city of Salamis in different buildings to take place after the earthquake, but most of them have changed and are used a second time as re-used. Therefore, the second century AD as a date intensive construction activities for the majority of these examples as quite general.

Key Words: Cyprus, Salamis, Spirally Fluted Column, Roman Bath, palaestra, marble

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü.

Antik taş yontuculuğunun en çok ihmal edilen malzemelerinden biri, spiral yivli sütunlardır¹. Bu eksiklik Kıbrıs için nispeten ortadan kalkmış gibi gözüke de² Kıbrıs adasının sahip olduğu stratejik konum nedeniyle uzun süre adaya başkentlik yapan ve sonrasında da adanın kültür kenti olarak görev üstlenen Salamis, sanatın diğer kollarının yanı sıra mimaride özellikle spiral yivli sütun örneklerinde ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda Salamis kentinde yer alan spiral yivli sütunlarla ilgili yapılan bu çalışmanın bölgesel çalışmalar için sembolik ve ikonografik amaçlar doğrultusunda önemli ve temel bilgiler sunacağı inancındayım³.

Spiral yivli sütunlar konusunda geniş araştırma yapan Chapot, çalışmasında geç dönem örneklerine de yer vermesine karşın, Minos Dönemi'nden M.S. 400'lere kadar spiral yivli sütunların gelişim tipleri konusunda bilgiler vermiştir⁴. Fakat spiral yivli sütunların kültürel miras anlamında İtalya'ya has olmadığını ve bütün Akdeniz dünyasında kullanıldığını ve özellikle Roma Dönemi'nde sevilerek kullanıldığını bilmekteyiz.

En erken spiral yivli sütun örnekleri LH II'ye tarihlenen bir değerli taş (mücevher) üzerinde görülmektedir⁵. Mikenai aslanlı kapıyı tasvir eder şekilde iki yanda antitetik duran grifonlar arasında spiral yivli sütuna yer verilmiştir. Benzer bir örnek Knossos'tan ele geçen, üzerinde kalkan ve kutsal bir sütunun olduğu damga mühür⁶ ve yine aynı yerden ele geçen iki benzer mühür üzerinde, yaban keçisi ve arkada spiral yivli iki sütun⁷ kullanım amacı ve dönem için dikkate değerdir. Ayrıca benzer bir örnek Mikenai'den bir silindir mühür üzerinde de görülmektedir. Mühür üzerinde tapınan bir erkek figürü, mimari özelliğe sahip beş sütun önünde durmakta olup bu sütunlar, dikey ve spiral yivli olarak tasvir edilmişlerdir⁸. Bu mühür örneği, spiral yivli sütunların erken dönemde dini amaçlı kullanıldığını gösteren tek örnektir. M.Ö. 2. binden itibaren Ege ve Akdeniz dünyasında bu tip sütunların bilindiği ve özellikle Mikenai aslanlı kapı tipini taklit eden eser ve mühür örneğinde görüldüğü gibi kült ve dini amaçlı kullanıldığını bilmekteyiz⁹.

Sütun gövdelerinin paralel spiral yivlere sahip olmaları çok yaygın bir özelliktir. Mezar anıtları üzerinde spiralin kullanımı ise bir başka ilginç konudur. Bu konu belki bir dini anlam ifade edebileceği gibi belki de Indo-Germen yılan inancı olan bir kahramanın ruhunun kişileştirilmesi olan yılanı da temsil ediyor olabilir¹⁰. Yunan sanatında yılan (ölünün ruhu)

¹ Salamis antik kenti deprem yıkımlarının yanı sıra çevresinde yer alan yeni yerleşme ve yapılara özellikle Ortaçağ'da inşa faaliyetlerinde hızlanma görülen G. Mağusa kentine taşınan taş yağmaları sonucu kuzey bölgesinde yer alan birkaç kamu yapısı dışında günümüze temeller dışında bir kalıntı bırakma imkânı vermemiştir. Spiral yivli sütunlar konusunda ise biraz daha şanslıyız. Beton kadar sert bir yapı kazanmış enkaz altında kireç harçlı moloz içerisine devrilerle korunmuşlardır. 2004 yılı kazılarında ortaya çıkarılan bu iki adet spiral yivli sütun, bu konuda spiral yivli sütunların Kıbrıs ve özellikle Salamis için ne kadar önemli oldukları in-situ olmaları ile de doğrulanmıştır.

² Kıbrıs'ta ele geçen Spiral yivli sütunlarla ilgili olarak ilk toplu araştırmayı yapan J. L. Benson'dur. Benson, 1956: 385-387 (Pl. 126-127).

³ Değerli hocam Prof. Dr. Coşkun Özgünel'e kentte yer alan spiral yivli sütunları yayınlama konusunda izin verdiği için şükranlarımı sunarım. Doç. Dr. Erhan Öztepe'ye yardımlarından dolayı teşekkür borçluyum. Onunla olan faal işbirliği olmadan bu makale yazılmazdı. Çevrede yer alan kalıntıları gezdirerek fikir alışverişinde bulunan Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'nden Enver Gürsoy'a minnettirim.

⁴ Fegan, 1910: p. 69; Chapot, 1907. Bu eserde spiral yivli sütunların dini bir anlamının olduğunu ifade etmekte ve bu düşüncenin Girit-Miken döneminde doğru olduğunu, birçoğunun ise kabaca bezeme amaçlı olarak kullanıldıklarını ifade etmektedir. Grekler ise bu tür örnekleri daha çok küçük objelerde özellikle mücevherat işleminde kullanmışlardır. Bu spiral örneklerin büyü k çoğunluğu Roma imparatorluk döneminde kullanılmıştır. Chapot bu tip in İtalya'da yerli olduğunu ve doğudan alınmadığını ısrarla ifade etmektedir. Bu bağlamda Chapot, Stryzowski'nin teorisine de destek vermez.

⁵ Kantor, 1947: 88, Pl. XXII E.

⁶ Evans, 1964: 514, Fig. 361; Goldman, 1940: 544-553.

⁷ Evans, 1964: 315-316, Fig. 208-209.

⁸ Evans, 1901: 99-204.

⁹ Kantor, 1947: 88, Pl. XXII E.; Akdeniz dünyasında erken örnekler bilinmesine karşın Batı uygarlığının temellerini oluşturan Doğu Akdeniz ve özellikle bu konuda araştırma yapılamamış olan Mezopotamya örnekleri unutulmamalıdır. Özellikle Kuzey Mezopotamya'da Tell al Rimah farklı mimari teknikle ortaya çıkar. Mezopotamya mimarisinin temel yapı elemanı olan tuğladan örülür yarım plaster düzenlemeli spiral yivli sütun örnekleri M.Ö. 3. bine tarihlenmektedir. Bkz. Oates, 1990: 388-406.

¹⁰ Avi-Yonah, 1930: 303; Spiral, ölümden sonrada ruhun sonsuza kadar yapacağı seyahatin çizdiği yol olmalıdır.

genelde mezarı sembolize eden bir ağaca sarılmış olarak karşımıza sıkça çıkmaktadır¹¹. Bu bağlamda Asklepios'un asası örnek gösterilebilir¹². Spiral, muhtemelen bir ağaç etrafına sarılmış böyle bir yılanı temsil ediyor olmalıdır. Spiral yivli gövdeye sahip anıtlar ise Apollon ile bağlantılıdır ve "Burmali Sütun" da olduğu gibi günümüzde bile bu anıtsallıklarını korumaktadırlar¹³. Spiral yivlerle sade olarak döndürülmüş şekle sahip sütun gövdesi Altmann tarafından Hellenistik mimari ve stellerin bir karakteristiği olarak görülmektedir¹⁴. Spiral yivli sütunların kaynağı olarak üç olasılık vardır: Yunan, Roma ve Doğu. Hâkim olan görüşe göre Roma sanatının kökeninin genel teorisinin sonucu olarak, Doğu ihtimali daha yatkındır. Spiral bezemenin Pers kökenli olarak ortaya konduğu, Mezopotamya, Doğu Yunan ve sonra Roma sanatına geçtiği söylenmektedir. Bu tip sütunların Asur, Minos ve Yunan (Arkaik ve Klasik) örnekleri bu değerlendirmenin dışında tutulmuştur. Bu gelişimde asıl olan Grek Klasik döneminin dışarıda bırakılmasıdır. Strizgowsky'e göre¹⁵ imparatorluk idaresi altında doğuyu temsil eden üç sanat merkezi vardır: Alexandria, Ephesus ve Antiocheia. Bu yüzden spiral sütunların yayılımı ve gelişimi için Mısır, Anadolu ve Suriye'ye de bakmak durumundayız.

İlkin Mısır'a baktığımızda Hellenistik Dönem'de spiral sütunların çok az olduğu bilinmektedir¹⁶. Anadolu'da ise, üzerinde spiral yivli sütunların tasvir edildiği Grek kent sikkeleri mevcuttur. Chapot ise, bu tür sikkelerin çok geç olduklarını¹⁷ buna karşın, mimari kalıntıların çok az sayıda olduklarından bahseder, örneğin, Termessos'taki Roma Tiyatrosu¹⁸, Efes'teki bir bina¹⁹ (M.S. 106-7) ve Aphrodisias'taki bir örnek²⁰ gösterilebilir. Suriye eyaletinde ise beklendiğinin aksine daha küçük merkezlerde rastlanmaktadır. Çoğunluğu doğu kökenli olmakla beraber M.S. 3. yüzyıla verilen birkaç örnek vardır.

Spiral yivli sütunların farklı kullanımına örnek ise, Roma Dönemi'ne ait tasarruf sandığı (kumbara) üzerindeki *aedicula*'yı taşıyan tasvir edilmiştir²¹. Oysa bu tür sütunlar Roma Dönemi'nde 2. yüzyılın sonuna kadar herhangi bir binada görülmemesine karşın²² M.S. 1. yüzyılın birkaç taşra anıtında görülmektedir²³. Bu tür spiral yiv tasvirleri terra sigillata²⁴ ve MS 1. yüzyıl kandilleri üzerinde de görülmektedirler. Aynı zamanda bu tür sütunlara Pompei 2. stil duvar resimleri üzerinde²⁵ de rastlanmaktadır.

Spiral yivli sütunların kullanımları farklı örnekler üzerinde de karşımıza çıkmaktadır. En yaygın görülen örnekler ise kült ve mezar anıtlarıdır. Bugün Capitol müzesinde yer alan P. Ciartius Actus'un mezar altarında²⁶ görüldüğü gibi önde çift kapının yer aldığı yapının dış cephesinde iki yanda yer alan sütunlar, Roma Dönemi boyunca yaygın olarak kullanılmıştır. Ayrıca A. Crispinus Caepio'nun kül urnesinde²⁷, P. Ciartius Actus'un mezar altarına benzer şekilde dış cephede kullanılmıştır. E. McGowan mezar yapılarında kullanılan bu tip sütunların, arkaik dönemden itibaren Yunan ana karasında gömü işareti olarak kullanıldığını ifade etmektedir²⁸. Benzer şekilde Velletri Mezar lahtı²⁹, Mevsimler (Seasons) Mezar Lahtı³⁰ ve

¹¹ Schröder, 1902: p. 46-79.

¹² Bunun Babil prototipi ise Gudea vazosudur. Sarzec, *Découvertes en Chaldée*, Pl. XLIV.

¹³ Mansel, 1970: 189-209, Res.2-20.

¹⁴ Altmann, 1902: 52-53; Altmann, 1905: 136-173.

¹⁵ Strzygowski-Strong, 1907: 99-122

¹⁶ Bu bağlamda yapılan çalışmada sadece İskenderiye etkisine değinilmiştir.

¹⁷ Chapot, 1907: 114.

¹⁸ Niemann-Petersen, 1892: *Pisidia*, 95,97.

¹⁹ Chapot, 1907: 125.

²⁰ Callignon, 1906: 35.

²¹ Michael, 1963: 70-71.

²² Ducati, 1938: 254, Pl. CLXI.

²³ Marion-Blake, 1959: 143.

²⁴ Knorr, 1919: Pl. 95a.

²⁵ Lehmann, 1953: Pl. XVIII-XIX.

²⁶ Davies, 1997: 41-65.

²⁷ Lloyd, 1979: 193-204.

²⁸ McGowan, 1995: 615-632.

²⁹ Lawrance, 1965: 207-222.

³⁰ Lawrance, 1958: 273-295; Smith-Ratte, 1998: 225-250.

Laodikya sütunlu lahdi³¹; bu tipin lahitler üzerinde de kullanıldığını göstermesi açısından önemli örneklerdir.

Duvar resimlerinde Dura-Europos'ta Dura'dan rahipler sahnesinde³², Mimari yapılarda ise Sparta tiyatrosunda³³ Aphrodisias'ta³⁴ Sard'da³⁵ Termessos'taki Roma tiyatrosu³⁶ ve Efes'teki bir bina³⁷ (M.S. 106-7) örnek olarak gösterilebilir.

En güzel örneklerden biri Corbridge *lanx*'ı üzerinde yer almaktadır³⁸. Geç dönemde İslam sanatının Hristiyan mimarisini takip ettiği ve devşirme malzemenin yoğun olarak kullanıldığı dönemde Hristiyanlık yapılarının yeniden kullanılmasıyla birlikte günümüze gelen örnekler mevcuttur³⁹.

Burada verilecek örneklerle Salamis spiral yivli sütunları ve kullanım alanları konusunda bilgi verilmeye çalışılacaktır. Ancak dikkatlerden kaçmaması gereken bir konu vardır ki; o da Salamis antik kentinin geçirmiş olduğu deprem ve saldırıların yanı sıra 19. yüzyıl sonuna kadar (özellikle mimari yapılarda) tahrip ve yağmanın devam etmesidir. Bu anlamda Salamis antik kentinde son yıllarda yapılan kazılarda ele geçen ve kullanım amacı saptanabilen örnekler araştırmada temel olarak ele alınacaktır.

Kıbrıs antik yerleşimlerdeki neredeyse bütün sütun örnekleri iyi bilinen antik kentler ve çevresinden ele geçip kazı raporlarında sunulmuş olmasına rağmen, dikkatle incelenmemişlerdir.

Aşağıda sıralanan malzemeler o gün için çok iyi bilinmelerine rağmen 7 veya 8 farklı yapıdan aldığı örnekleri değerlendiren Benson, 1956 yılında yayınladığı makalesinde bunları saymış fakat Salamis'ten sadece bir tek yapıda korunan parçaları ifade edebilmiştir⁴⁰. Her ne olursa olsun Spiral yivli sütunlar antik dünyada olduğu gibi Kıbrıs adasında da sevilerek kullanılmışlardır⁴¹. Üzücü olan bu sütunların münferit örnekler olmalarından ziyade buldukları yerlerin yanı sıra kullanımına işaret eden bulgunun olmamasıdır. Özellikle ele geçen örneklerin hem parça hem de farklı olmaları dikkat çekicidir. Münferit buluntular ve parçalar çoğu zaman özel bina kompleksleri ile bağlantılı görünmezler ancak bütün bir grup olarak ele alındıklarında kendi içerisinde anlam kazanabilmektedirler. Bu tür sütunların sade bir yapıda oluşları, antik dünyada spiral yivli sütunların köken, anlam ve yaygın kullanımının sebepleri konusunda önem arz etmektedir.

Örneklerimizle ilgili en sıkıntılı ve ilk problem kronolojidir. Bu örneklerin çoğunluğu oldukça tahrip olmuş ve sınıflandırma için temel alınanlar ise parçalanmış olarak ele geçmişlerdir. Yalnız kazı sonucu ele geçen sağlam iki örnek farklı özellik ve kullanım yeri açısından diğerlerinden ayrılmakta ve kronoloji için önemli hale gelmektedir (Res. 2-5). Bu bakımdan kronolojik anlamda bu iki örnek hareket noktasını da teşkil etmektedir. Gerçektende bu sütunların göstereceği gibi Salamis ve özellikle Kıbrıs için bu gibi sütunların varlığı üretim ve kullanımda asla herhangi bir kesintiye uğramadığını göstermektedir.

³¹ Şimşek, 1997: 269-289.

³² Hopkins, 1941: 18-29.

³³ Blackman, 1996-1997: 39-40, Fig. 58.

³⁴ Callignon, 1906: 35; Smith, 1990: 127-155.

³⁵ Yegül, 1976: 169-194.

³⁶ Niemann-Petersen, 1892: *Pisidia*, 95,97.

³⁷ Chapot, 1907: 125.

³⁸ Brendel, 1941. 100-127.

³⁹ Samarra'dan bir evin M.S. 9. yüzyılın ortalarına tarihlenen alçı dekorasyonu; Kudüs'ten M.S. 691-2 ye tarihli bir cami mihrap örneğinde her iki yanda kullanılan spiral sütuncuklar; Irak al-Khasaki'de M.S. 762'ye tarihli bir cami mihrabının sütuncukları; Dura-Europos'tan M.S. 245'e tarihli bir Synagoğ'un duvar resminde giriş bölümünün iki yanında yer alan örneklerin devşirme olup kullanım yeri ve dönemleri açısından oldukça dikkat çekicidirler, Levit-Tawil, 1994: 157-193.

⁴⁰ Ele geçen bu örnek sütun tamburlarından bahsederken Spiral yivli sütunlar'ın Kıbrıs'ın doğu sahillerindeki Salamis'te de kullanıldığını, bunlara ek olarak bu tür sütunlardan iki adet parçanın 1890 kazılarında Zeus Temenosu'nda yer aldığını ifade eder. Benson, 1956: 387.

⁴¹ Atina, Rhodos, Epidauros, Elaüsis, Kos, Delphi, Lindos, Samos, Piraeus gibi kentlerin yanı sıra Anadolu'da Karia ve Pamphylia gibi antik bölgelerde sevilerek farklı amaçla ve farklı yapılarda kullanılmışlardır.

Örnek sayısının Kıbrıs için yeterince olmasına rağmen Salamis örneklerinin az olması durumu zorlaştırmaz. Fakat bu gibi sütunların ve düzenlemelerinin varlığı dikkate değerdir. Sınırsız olarak ele geçen ve geç dönemlerde yeni kiliselerde kullanılan bu sütun tiplerinin mimaride uygulamasını bulmak için kiliseye ait olan özellikleri ön plana almak oldukça şaşırtıcıdır. Önemli olan nokta bilinen bu türün uzun süre varlığını koruması ve sevilerek kullanılmasıdır. Bu konuda verilebilecek en güzel örnek St. Barnabas örneğidir (Res. 8). Ayrıca Salamis'ten ve yine bu kentten etrafa yayılmış örnekler dışında, Kıbrıs genelinde oldukça fazla sütun örneği vardır⁴². Fakat biz karşılaştırma için nadiren bu örneklerle başvuracağız.

Salamis örnekleri içinde karşılaştırmak için en önemli eserler kazıdan ele geçen orijinal kaide ve başlığa sahip iki spiral yivli sütundur. Bu iki örneğin dışında kentte kamu yapılarının yer aldığı kuzey bölümde, Gymnasium doğu palestrası sütun sırasının yanında yer alan 3 adet tambur (Res. 6) ve tiyatro sahne binası önünde, orkestranın kuzey bölümünde yer alan kırık tambur (Res. 7) dikkate alınacaktır. Ayrıca Salamis antik kentine ait olduğu düşünülen St. Barnabas manastırında yer alan büyük sütun (Res. 8) ve orta bahçedeki tambur parçası (Res. 9) ek olarak konulacaktır. 1890 yılı kazılarında Salamis kenti güney Agora'da yer alan Zeus Tapınağı Temenosu'nda iki adet parçanın varlığından bahsedilmektedir⁴³. Bugün bu sütun parçalarından sadece Agora güney-doğu köşesinde Zeus Tapınağı'na yakın bölgede bir parçasına ulaşılabilmektedir (Res. 10 a-b).

2002 yılı kazılarında kentin kuzey bölümünde Roma Dönemi'ne ait sütunlu cadde tespit edilmiştir. Bu caddenin kuzeye doğru devamının araştırılması sırasında bir kapı geçidine rastlanmıştır. Kapı dört yöne açık bir propleia görüntüsündedir. Bu alanda kuzeye doğru devam eden Portikonun güney cephesinin anıtsal bir girişe sahip olduğu gözlenmektedir. Bu girişte yer alan iki adet spiral yivli sütun araştırmamızda da tarihlendirme açısından ana ölçü olarak alınmıştır⁴⁴. Buna ek olarak yüzeyde yapılan araştırma ve incelemeler, Portiko ve Hamam arasında bir palaestranın varlığına işaret etmektedir.

Portiko'da güney yönde devrilmiş ve in-situ olarak korunan kaidelere sahip iki adet burmalı sütundan sadece birine ait başlık ele geçmiştir⁴⁵ (Res. 1-2). Her iki sütun kaidesi arasındaki açıklık 1.93 m.dir. Sütun kaideleri her iki yanda yer alan duvarlarla kaide yüksekliğine kadar desteklenmişlerdir (Res. 3). Kaide 34 cm.lik çapa sahiptir. Kaidenin pilinthe ölçüleri 45x45 cm.dir. Torus, trochilos,, torus ve pilinthe'den oluşan kaideler 45 cm. yükseklikteki altlıklara oturmaktadır (Şek. 3). Altlıklar 18 ve 27 cm. kalınlıkta iki adet kesme blok taşın, pilinthe ölçüsünde kireç harçla örülmesiyle oluşturulmuştur. Sütun gövdeleri, 34 cm alt, 24 cm.lik üst çapa sahiptir ve her birinin toplam uzunluğu 2.34 m.dir. Doğuda yer alan sütun gövdesindeki yivler sağdan sola, batıda yer alan sütun gövdesindeki yivler ise soldan sağa işlenmiştir. Her iki sütun da 20 adet yive sahiptir (Res. 4-5; Tablo 1). Farklı yöndeki bu yiv düzeni aynı zamanda sütunlu geçişte merkezi vurgulamakta ve güneş ışınlarını gün içerisinde farklı yansıtarak sonsuzluğa yükselen bir hava yaratmaktadır. Sütun üst profillerinin benzerleri

⁴² Kıbrıs'ın güney-batı sahillerinde yer alan Curium (Kurion) antik kenti kalıntıları arasında varlığı gözlenen birkaç örnek sütun Ludwig Ross tarafından kaydedilmiştir, Benson, 1956: 385; Cesnola, 1877. Bütün bu örnekler genelde tiyatro alanından ele geçmiş oldukları ifade edilirken ölçüleri konusunda bilgi yoktur. Fakat bu sütunlar daha sonra tiyatrodan alınarak modern yerleşim ve köylerde, özellikle Limasol-Episkopi köyü yakınlarındaki örnekler gibi kullanılmışlardır. Curium kenti kuzey-batısında yer alan Demeter kutsal alanında da bu tür sütunlara rastlanmıştır. *RE*, s. 2214. Her ne olursa olsun bu örnekler Benson tarafından tiyatronun *scaenae frons*'una ait ve Roma döneminde kullanıldıklarını ifade etmektedir. Benson 1956, 386. Bu örnekler dışında Soli antik kenti Roma tiyatrosunda yer alan örnekler dikkat çeker. *The Swedish Cyprus Expedition III* (Stockholm 1937) 562; Benzer örnekler Antiochia'da da vardır (Stillwell, 1941: 164, pl. 39).

⁴³ Arthur vd., 1891: 115.

⁴⁴ 2003 yılı Salamis kazılarında Tiyatro ile Roma Hamamı arasında yapılan çalışmalarda ortaya çıkarılan iki adet spiral yivli sütun birbirlerine paralel olarak yerde yatar şekilde tespit edilmiştir. Spiral yivli sütunların kullanımı tasvirli sanatta sıkça yer alır. Ancak mimari kullanımları konusunda yapılan kazılarda fazla bilgi yoktur. Bu sütunların çok sevildiğini, özgün yapılarının işlevlerini kaybetmelerinden sonra bile kullanıma devam ettiklerini göstermektedir. Dolayısıyla bu tip sütunların Kıbrıs adası, özellikle Salamis için önemleri yadsınamaz derecededir ve tarihlendirme açısından temel eserlerdir.

⁴⁵ Bu sütun başlığının sütun çaplarına uymasına karşın stil nedeniyle geç özellikler dikkate alındığında devşirme olduğunu düşündürmektedir.

Kourion Türk Evi ve Tiyatro D ile örneklendirilebilir (Şek. 4-6). Batıdaki sütuna ait sütun başlığı bu değerlendirmede ana unsurlardan biridir. Fakat sütunlar başlıkta olduğu gibi bulunduğu yapıya ait değil devşirme olarak kullanılmışlardır. Bu bakımdan tiyatrodan geldiği büyük bir ihtimaldir. Çünkü Kıbrıs'ta yaygın olan spiral yivli sütunlar, Hadrian Dönemi'ndeki mimari faaliyetlerin bir ürünü olmalıdır. Salamis Tiyatrosu Anadolu'daki prototipleri örnek alınarak yapılmıştır⁴⁶. Özellikle M.S. 76-77'de meydana gelen şiddetli deprem kentte büyük yıkıma neden olmuştur. Traian ve Hadrian dönemlerinde ise, geniş çaplı inşaa faaliyetleri başlamıştır. Bu bakımdan eldeki malzemenin teknik özellikleri incelendiğinde, genel bir inşaa faaliyetinin olduğu Hadrian Dönemi'nde yapılmış (M.S. 117-138) olmalıdırlar.

Bu sütun başlığının alt çapı 23 cm.dir ve baştabanı taşıyan üst bölüm 42x42 cm ölçülerindedir (Res. 1 a-b). Tek sıra düzenlenen akanthus yaprakları altta kalathos ile aynı seviyeden başlamaktadır. Dört yana açılarak kalathos zemini üzerine yukarı doğru ilerleyerek köşelerden dışa taşarlar. Böylece hem kalathosu gölgelemekte hem de içerden dışa doğru taşan bir profille plastik bir hava kazandırmaktadır. Dört akanthus yaprağı dört köşesinde başlığı perdeler. Cephelerde ise bu yaprak sıralarının yukarı doğru daralmasıyla oluşan üçgen alanlar vardır. Bu alanlar kalathos gövdesi ve bu gövdeye işlenmiş abakus çiçeğinin sapına zemin oluşturmaktadır. Kalathosu her iki yandan sınırlandıran volütler ise akanthus yapraklarını dışardan sararak adeta profilde yapışık görüntü sergiler. Ekinus ve abakus birbirlerinden ince bir profille ayrılırlar. Her ikisinin ortasına ise abakus çiçeği yerleştirilmiştir. Abakus çiçekleri yarı açık ve spiral sarmalcıklardan oluşan iki farklı tip sergilerler. Başlık, bu stil özellikleriyle M.S. 3. yüzyıl veya sonrası bir tarihe ait olmalıdır. Sütunların M.S. 2. yüzyıla ait olmalarına rağmen sütun başlığının daha geç bir tarihe verilmesinin nedeni kentin geçirmiş olduğu depremler ve inşaa faaliyetleridir. Uzun süre kullanım gören portikonun seki gibi özentisiz bazı düzenlemeler devşirme malzemenin kullanımına en güzel örnektir. Ayrıca bu yapılar geç dönem Arap akınlarından sonra basit bir kasaba görüntüsündeki kentte, köy kültürünün de yaşadığını göstermektedir.

Klasik spiral yivli sütunların kullanımı ve tarihlendirilmesi için birkaç önemli nokta vardır. Bunlardan birincisi Salamis kentinde meydana gelen deprem gibi doğal olaylardır. İkincisi ise bu doğal olaylar veya dini inançların değişmesiyle meydana gelen yıkımdır. Her iki yıkım, eldeki malzemenin yeniden kullanımı açısından önemlidir. Bu bağlamda eldeki örneklerin tarihlendirilmesi ele geçtikleri yapıların yanı sıra, geç dönemde işlevselliğini yitirmiş (tiyatro gibi) yapıların da dikkatle incelenmesini gerektirmektedir.

Üzerinde araştırma yapılan örneklerden Gymnasium'da yer alan 3 tambur yıkım ve yeniden kullanım konusunda en güzel örneklerdir (Res. 6). Her üç parça da Gymnasiumun erken veya geç evresine ait olmayıp muhtemelen sahne binasında kullanıldıkları düşünülen tiyatrodan getirilmiş olmalıdırlar. Bu nedenle de bu sütun tamburlarını M.S. 2. yüzyıl ve sonrasına tarihlendirmek mümkündür.

Sütun tamburlarının nerede kullanıldığına dair herhangi bir kanıt yoktur. Buna rağmen Salamis tiyatrosunun sahne binasının güney-doğu köşesinde yer alan bir adet sütun tamburu duruma açıklık getirmektedir (Res. 7). Bu tambur parçası, özellikle kaide profili ile Portiko örnekleriyle uyumaktadır (Şek. 1,2). Kaide kısmı sağlam olarak korunmuş tamburun korunan uzunluğu 1.50 m.dir. Bu tambur 42 cm. alt çapa sahiptir ve çap olarak Gymnasium örneklerinden daha küçüktür. Fakat 24 adet yiv sayısı ve arris genişliği ile Gymnasium örnekleriyle benzerlik göstermektedirler (Tablo 1). Roma tiyatrolarında sahne binaları çok katlı ve sütunlarla desteklenen bir cepheye sahiptir. Bu doğrultuda Salamis örnekleri Tiyatro'nun alt ve üst kat düzenlemesinde yer aldıkları kabul edilebilir.

Normal spiral yivli sütunlar in-situ değilse, tarihlendirmek çok zordur. Bugün Salamis'in batısında yer alan St. Barnabas manastırı konuya açıklık getirecek örneklerle sahiptir. Manastır içerisinde yer alan taşıyıcı mimari elemanların büyük kısmı devşirmedir. Özellikle

⁴⁶ Karageorgis, 1962: 194-195. Ayrıca Tiyatro ve Gymnasiondaki heykellerin çoğu M.S. 2. yüz yıl'a tarihlendirilmiştir.

yapı, farklı yapım evreleri ile dikkat çeker. Üç nefin kemer ve tonozlarında Roma ve Bizans dönemine ait sütun başlıkları kullanılmıştır⁴⁷. Salamis için önemli nokta ana apsisdeki duvara gömülü spiral yivli sütundur (Res. 8; Tablo 1). Simetrisinde yer alması gereken spiral yivli sütun, kullanıldığı nefin yıkılması sonucu ortadan kaldırılmıştır. Ancak 3.30 m.lik uzunluğu ile St. Barnabas örneği, Salamis'in örnekleri arasında en uzun gövdeye sahiptir. Başlıksız olarak apsis duvarına taşıyıcı olarak gömülen bu örnek Salamis antik kentinde kullanılan sütunların varlığı açısından önemlidir. Manastırın orta bahçesinde 75 cm. uzunlukta korunan sütun parçası ise kentte meydana gelen tahribatı göstermektedir. Çap ve yiv olarak Gymnasium örneklerine yakınlık göstermektedir (Res. 9).

Salamis örnekleri içerisinde farklı olarak ele alınması gereken örnekler de vardır. Şimdiye kadar sunulan malzemeler, kentin kuzey bölümünde yer alan kamu yapılarından veya bu yapılara ait olduğu düşünülen örnekler kapsamında ele alınmışlardır. Kentin güneyinde yer alan agorada, 1890 yılı kazılarında ortaya çıkarılan Zeus Tapınağı önemli rol oynar⁴⁸. Tapınağa ait temenosta günümüze kadar gelebilen tek bir tambur parçası yer almaktadır⁴⁹. Yaklaşık olarak 90 cm.lik bir kısmı korunan parçada aşırı tahribattan dolayı yiv sayısı alınamamıştır (Res. 10 a-b; Tablo 1).

Salamis antik kentinde yapılan araştırmalar sonucunda spiral yivli sütunlara ait olabilecek parçalar ele geçmiştir. Bunlar içerisinde en dikkat çeken örnek St. Epiphanius Bazilikası'nın ana apsis güneyinde ele geçen parçadır⁵⁰ (Res. 11). Yaklaşık 30 cm.lik bir kısmı korunmuş olan parçanın sütun ölçülerini bulmak ve karşılaştırmak mümkün olmamıştır. Gri mermerden yapılmış olan sütun parçasının, sola doğru dönen yivlerinin aris genişliği yaklaşık olarak 0.06 cm.dir⁵¹. Bu nedenle Gymnasium ve Agora-Zeus Temenosu örneği ile de uyusmaktadır (Tablo 1). Ayrıca malzeme açısından da Salamis örnekleri ile tamamen örtüşmektedir. Benzer malzemeye sahip örnekler Salamis kazı evi taş eserler deposunda bulunmaktadır. Küçük parçalar halinde ele geçen bu örneklerden bazıları plaster haline getirilmiş sütunlara ait parçalardır (Res. 13 a-b) ve bunlar ikinci kullanımlarına işaret ederler⁵².

Yalnız anıtsal sütunların Roma tiyatroları ile bağlantılı oldukları genel bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. Bu durum Kıbrıs'taki bir grup spiral yivli sütun konusunda da irdelenmiştir⁵³. Bu bağlamda anıtsal sütunlar veya çapı 30 cm. olan örnekler, Roma dönemi

⁴⁷ Apsis kuzeyinde dışarıda yer alan bölümünde günümüzde hâlâ varlığını koruyan sütun kaide ve başlıkları vardır. Malzeme ve ölçüler Salamis portikosundaki kaide ve sütunlarla uyusmaktadır. Sütun başlıkları özellikle işçilik bakımından portiko ile aynıdır. Gymnasium batı portikoda aynı işçilik ve dönem özellikleri taşıyan bir sütun başlığı gymnasium portikosu için devşirme olabilir. Bu örnek dışında Salamis'te portiko ile uyuşan başka sütun örneği yoktur. Son kazılar, geç dönemde kent kuzeyinde taş yağmacılığının boyutlarını da ortaya koymuştur. Bütün bu detaylar St. Barnabas manastırında yer alan devşirme malzemenin tanımlanmasına yardımcı olmaktadır.

⁴⁸ "A short column of blue marble with spiral fluting lies on the pavement eastwards of the main wall: it has no doubt been used as a pedestal. The end of a second exactly similar column appears in the sand-wall of the cutting not far distant; but has not been fully opened...". Arthur vd., 1891: 115.

⁴⁹ 1890 yılı kazılarında Agora'da yer alan Zeus Temenosu'nda ele geçen iki adet spiral yivli sütundan bahsedilmektedir. Ancak bir adet sütun tamburu temenos doğu sınırında, agoranın güney dükkanlarının bulunduğu alanda, bir kısmı toprak içerisine gömülmüş olarak tespit edilmiştir.

⁵⁰ St. Epiphanius örneğine ek olarak Salamis antik kentinde spiral yivli sütunların ne kadar sevilerek kullanıldığını ve model alındığını gösteren örnekler de vardır. Örneğin Campanopetra Bazilikası'nda yer alan ve son olarak kuyu bileziği amaçlı işlev gören parça ilginçtir. Campanopetra Bazilikası avlu güneybatı köşesinde bulunan su kuyusunda yer almaktadır. Oldukça fazla tahribat izleri vardır. Farklı amaçlarla da kullanılmış olduğundan üzerinde çok sayıda delik açılmıştır. Bu delikler küçük bir tekne olarak kullanıldığı dönemde açılmış olmalıdır. Fakat özgün yapısı bir heykel altlığıdır. Geç dönemde yeniden farklı amaçlar için değiştirilmiş, içerisi oyulmuş ve kuyu bileziği olarak kullanılmıştır. Üst ve alt kısım profilli olarak başlar ve biter. Gövdeyi saran spiral yivler oldukça fazla tahrip olmuştur. Üstteki bant şeklinde küçük yivler dışa taşkındır. Yivler son noktada dalga motifine dönüşmektedir. Korunan yüksekliği 60 cm., çapı ise 80 cm.'dir.

⁵¹ Bu tür gri mermer örneklerinin, M.S. 3. Yüzyılda Kıbrıs'ta önceden hazırlanmış (prefabric) bir stil olduğu vurgulanmaktadır. Wright, 1992: Kat. 306.

⁵² Salamis antik kentinde mermer sütunların yapılarda devşirme olarak kullanılmaları konusunda oldukça fazla örnek vardır. Bunlar dışında Epiphanius Bazilikası'nda plaster olarak kullanılmış yarım sütunlara rastlamak mümkündür.

⁵³ Benson, 1956. Kıbrıs spiral yivli sütunlarından bahsedilirken çözümleme ve karşılaştırma tablosu dikkate alınarak sütun çapları da karşılaştırılmıştır. Sonuçta 30 cm. çapa sahip sütunların Roma Dönemi'ne tarihlenmeleri konusunda bu ölçü genel kural olmasa da dikkate alınmıştır. Benson, 1959: s. 260.

boyunca sıklıkla kullanılmışlardır. Devşirme olduklarına en güzel kanıt, kullanıldıkları mekânlardır. Buna en güzel örnek farklı dönemlere ait başlıklarla beraber kullanılmış olmalarıdır. Örneğin M.S. 491-492'ye tarihlenen 50 cm. çapındaki bir sütun Suriye'de St. Phokas apsis kemerini desteklemek için kullanılmıştır⁵⁴. Genellikle spiral yivli sütunların anıtsal olarak kullanımı en güçlü bir şekilde erken imparatorluk döneminde yaygındır. Buna kanıt, Roma tiyatrolarının sahne binalarına ait cepheler ve tapınak cepheleridir. Buna en güzel örnek Pamphylia'da Lagon'da bulunmuş birçok sikke tasviridir⁵⁵. Aynı zamanda Aphrodisias⁵⁶ gibi propleia örneklerinde de kullanılmıştır. Hıristiyan mimarisinde nadiren cephelerde kullanıldığı görülür⁵⁷ fakat sıklıkla kiliselerin içerisinde ikinci derecede kullanılmıştır. En güzel örnek Salamis antik kentinden getirildiği düşünülen St. Barnabas manastırındaki sütundur (Res. 8). Daha az iç mimariyi destekleyici olarak kullanılmışlardır ve antik sütunların yeniden kullanıldığını doğrulamaktadır. Devşirme örneklerin bazıları, yine Epiphanius Bazilikası'ndan gelen bir örnekte olduğu gibi, kuyu bileziği olarak kullanılmıştır (Res. 12).

Bu bakımdan Miken çağından itibaren varlığı bilinen, bazen küçük eserlerde dinî sembol ve dinî mekânlarda kutsal amaçlı olarak kullanılan spiral yivli sütun örnekleri Roma Dönemi'nde yaygınlaşmıştır. Roma Dönemi örnekleri dinî anlamdan çok bezeme ve anıtsallık amaçlı kullanılmış ve özellikle kamu yapılarında kendini göstermiştir. Her ne kadar lahitlerde sevilerek kullanılmış olsa da⁵⁸ en güzel örnekleri mimarî yapıların girişlerinde, anıtsal yapılarda⁵⁹ ve bunların cephe düzenlemelerinde⁶⁰ ortaya çıkmaktadır. Yapıların cephelerinde ve özellikle anıtsal kapı düzenlemesinde kendini gösteren sütunlar, küçük sanat eserlerinde⁶¹ ve tasvirli sanatta⁶² bezeme örgesi olarak sevilerek kullanılmıştır. Geç dönemde ise bu geleneksellikten vazgeçilmemiş Hıristiyanlık binalarında kullanılmaya devam edilmiştir.

Kısaca Salamis kentinde tespit edilen ve farklı dönemlere ait olan spiral yivli sütun ve sütun parçaları, ait oldukları yapılardan alınarak devşirme malzeme olarak kullanılmışlardır. Bu örneklerin bazıları, portiko örneğinde olduğu gibi in-situ (Res. 4-5) olarak, bazıları ise St. Barnabas Manastırı'ndaki gibi devşirme (Res. 8) olarak kullanılmışlardır. Birkaç sütun parçası orijinal boyutlarda olup, Epiphanius Bazilikası'ndan ele geçen örnek (Res. 11-12) ve depoda bazilikalardan geldiği tespit edilen birkaç parça (Res. 13a-b) ile grup oluşturur. Bazı örnekler ise bazilikaların iç kısmında kullanılmış olmalıdırlar. Bu tür örneklerden bir kaç Salamis kazı evi deposunda tespit edilmişlerdir (Res. 14). Bu sütuncuklar bazilika ve kiliselerin iç mekânlarında yaygın olarak kullanılmışlardır. Hıristiyan binaları ile bağlantılı bulunan bu spiral parçalar gerçekte Roma Dönemi yapılarında kullanılan malzemenin Nikopolis'ten Preveza örneğinde olduğu gibi yeniden değerlendirilmesinden başka bir anlam ifade etmezler. Dolayısıyla bu tip sütunlar korkuluklarda (ballustrad=τήμνα) kullanılmışlardır. Belki de kemer altlarını desteklemek için galerilerde kullanılmış olabilecekleri gibi, Al Mafjar'daki korkuluklarda olduğu gibi, destek amaçlı kullanılmışlardır. Ayrıca, Salamis antik kenti bazilikalarında yapılan kazılarda ele geçen spiral yivli sütuncuklar (Res. 14) Hıristiyan binaları ile olan bağlantıyı açıkça ortaya koymaktadır. Öyle ki bu geleneksel mimari öge, hemen hemen bütün dönemler boyunca sevilerek kullanılmış, geç dönem Hıristiyanlık binalarında tekrar yerini alırken şaşırtıcı bir şekilde İslam sanatında⁶³ bile bu uygulamadan vazgeçilememiştir.

⁵⁴ Benson, 1959: Pl.53 f. Bu örnek Roma sütununun yeniden kullanımı olabilir (bölgesel bir araştırma ile konuya açıklık getirilebilir). Fakat küçük bir şüphe de var ki o da dağınık başlık kilisenin inşası ile çağdaş değildir.

⁵⁵ Benson, 1959: Pl. 53 g.

⁵⁶ Benson, 1959: Pl. 53 d.

⁵⁷ Benson, 1959: Pl. 53 h.

⁵⁸ Strzygowski-Strong, 1907: 99-122; Lawrence, 1928: 421-434; Lawrence, 1965: 207-222; Şimşek, 1997; Smith-Ratte, 1998: Fig.22.

⁵⁹ Balty, 1988: Pl. XI.1.; Blackmann, 1996-1997: Fig. 58; Davies, 1997: 41-65; Lancaster, 1999: 419-439.

⁶⁰ Niemann-Petersen, 1892: Fig. 53.

⁶¹ Brendel, 1941: 100-127; Goldman, 1940: Pl III/11; Cheilik, 1963: 70-71.

⁶² Gardner, 1915: 66-75; Avi-Yonah, 1930: Pl. XII,a, d, b; Kantor, 1947: 88, Pl. XX/E.

⁶³ Levit-Tawil, 1994: 157-193: Özellikle M.S. 9. yüzyıl ortalarına tarihlenen Samarra'da bir evde yer alan stuko niş bezemesinde (Fig. 4), Jerusalem'de M.S. 691-692'ye tarihlenen bir camideki mihrap düzenlemesinde (Fig. 7) ve M.S. 672'ye tarihlenen Irak el-Khasaki cami mihrabının her iki yanındaki spiral yivli sütunceler (Fig. 13) en güzel örneklerdir.

Resimlerin Listesi

Tablo 1. Salamis'teki spiral yivli sütunların çözümlenmesi

Şek. 1 Salamis. Tiyatro

Şek. 2 Salamis. Portiko

Şek. 3 Salamis. Portiko kaide

Şek. 4 Kourion. Tiyatro D (Benson 1956, s. 386)

Şek. 5 Kourion. Türk Evi F (Benson 1956, s. 386)

Şek. 6 Salamis. Portiko

Res. 1 a-b Salamis Portiko spiral yivli sütuna ait Korinth başlığı

Res. 2 Portiko spiral yivli sütunların buluntu durumu

Res. 3 Portiko spiral yivli sütunların buluntu durumu

Res. 4 Salamis portiko spiral yivli sütunlarının restorasyonu

Res. 5 a-b Salamis portiko spiral yivli sütunlar

Res. 6 Salamis Gymnasium doğu portikoda yer alan spiral yivli sütun tamburları

Res. 7 Salamis tiyatrosundan spiral yivli sütun tamburu

Res. 8 St. Barnabas manastırından spiral yivli sütun

Res. 9 St. Barnabas manastırı avlusundaki tambur parçası

Res. 10 a-b Salamis Agora-Zeus Temenosu'ndan spiral yivli sütun tamburu

Res. 11 St. Epiphanius Bazilikası'ndaki spiral yivli sütun parçası

Res. 12 St. Epiphanius Bazilikası'ndan kuyu bileziği

Res. 13 a-b Salamis kazı evi taş eserler deposundan spiral yivli sütun parçaları

Res. 14 Salamis kazı taş eserler deposundan spiral yivli sütuncuklar

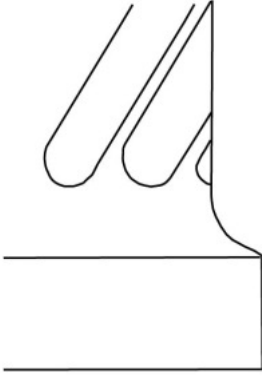
KAYNAKÇA

- ALTMANN, W. (1902). *Architectur und Ornamentik der Antiken Sarkophage*, Berlin 1902.
- ALTMANN, W. (1905). *Die Römischen Grabaltäre der Kaiserzeit*, Berlin 1902.
- ARTHUR vd. (1891). J. Arthur R. Munro-H. A. Tubbs-Warwick Wroth, "Excavations in Cyprus, 1890, Third Season's Work, Salamis", *The Journal of Hellenic Studies* 12, 1891, 59-198.
- AVI-YONAH, M. (1930). "Three Lead Coffins from Palestine", *The Journal of Hellenic Studies*, Vol.50/2, 1930, 303.
- BALTY, Jean Ch. Balt (1988). "Apamea in Syria in the Second and Third Centuries A.D." *The Journal of Roman Studies*, Vol. 78, 1988, 91-104.
- BENSON, J. L. (1956). "Spirally Fluted Columns in Cyprus" *American Journal of Archaeology* 60.4, 1956, 385-387, Pl.126-127.
- BLACKMAN, D. (1996-1997). "Archaeology in Greece 1996-1997", *Archaeological Reports*, No. 43, 1996-1997, 1-125.
- BRENDEL, O. (1941). "The Corbridge Lanx", *The Journal of Roman Studies*, Vol. 31, 1941, 100-127.
- CALLIGNON (1906). *Rev. de l'art ancienne et moderne*, XIX, 1906, 35.
- CESNOLA, L. (1877). *Cyprus, Its Ancient Cities, Tombs and Temples*, London 1877.
- CHAPOT, V. (1907). *La Colonne Torse et le Décor en hélice dans l'art antique*, Paris 1907.
- CHEILIK, S. Michael (1963). "A Roman Terracotta Savings Bank" *American Journal of Archaeology*, Vol. 67.1, 1963, 70-71.
- DAVIES, Penelope J. E. (1997). "The Politics of Perpetuation: Trajan's Column and the Art of Commemoration", *American Journal of Archaeology* Vol. 101.1, 1997, 41-65.
- DUCATI, P. Ducati (1938). *L'arte in Roma dall'origini al secolo VIII*, Bologna 1938, 254, Pl. CLXI.
- EVANS, Arthur J. Evans (1901). "Mycenaean Tree and Pillar Cult and Its Mediterranean Relations", *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 21, 1901, 99-204.
- EVANS, A. (1964). *The Palace of Minos at Knossos*, Vol. III, London 1964.
- FEGAN, E. S. (1910). "La Colonne Torse et le Décor en Helice dans l'Art antique", *The Classical Review*, Vol. 24, No. 2, 1910, 69.
- GARDNER, P. (1915). "A Silver Dish from the Tyne" *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 35, 1915, 66-75.
- GOLDMAN, H. (1940). Goldman, "The Sandon Monument of Tarsus", *Journal of the American Oriental Society*, Vol 60. 4, 1940, 544-553.
- HOPKINS, C. (1941). "The Architectural Background in the Paintings at Dura-Europos", *American Journal of Archaeology*, Vol. 45.1, 1941, 18-29.
- KANTOR, Helene J. (1947). "The Aegean and the Orient in the Second Millenium B.C.", *American Journal of Archaeology*, Vol. 51.1, 1947, 88, Pl. XXII E.
- KARAGEORGHIS, V. (1962). *Karageorghis, Salamis in Cyprus*, London 1962.
- KNORR, R. (1919). *Töpfer und Fabriken verzierter Terrasigillata des ersten Jahrhunderts*, Stuttgart 1919, Pl. 95a.
- LANCASTER, L. (1999). "Building Trajan's Column" *American Journal of Archaeology*, Vol.103, No. 3, 1999, 419-439.
- LAWRENCE, M. (1928). "A Sarcophagus at Lanuvium", *American Journal of Archaeology*, Vol. 32.4, 1928, 421-434.

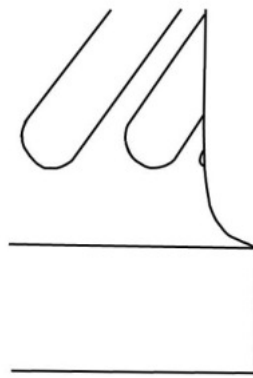
- LAWRENCE, M. (1958). "Season Sarcophagi of Architectural Type", *American Journal of Archaeology*, Vol. 62.3, 1958, 273-295.
- LAWRENCE, M. (1965). "The Velletri Sarcophagus", *American Journal of Archaeology* Vol. 69. 3, 1965, 207-222.
- LEHMANN, Phyllis W. (1953). Roman Wall Paintings from Boscoreale in the Metropolitan Museum, Cambridge 1953, Pl. XVIII-XIX.
- LEVIT-TAWIL, D. (1994). "The Elusive, Inherited Symbolism in the Arcade Illuminations of the Moses Ben Asher Codex (A.D. 894-895)", *Journal of Near Eastern Studies*, Vol.53.3, 1994, 157-193.
- LLOYD, Robert B. (1979). "The Aqua Virgo, Euripus and Pons Agrippae", *American Journal of Archaeology*, Vol. 83.2, 1979, 193-204.
- MANSEL, A. M. (1970). "İstanbul'daki Burmalı Sütun, Bugüne Kadar Yapılan Araştırmalara Toplu Bir Bakış", *Belleten* 134, 1970, 189-209.
- MARION, V. - BLAKE, E. (1959). Roman Construction in Italy from Tiberius through Flavians, Washington 1959, 143.
- McGOWAN, E. P. (1995). "Tomb Marker and Turning Post: Funerary Columns in the Archaic Period", *American Journal of Archaeology* 99, 1995, 615-632.
- MICHAEL, S. (1963). Michael, A Roman Terracotta Savings Bank, *American Journal of Archaeology*, Vol. 67.1, 1963, 70-71.
- NIEMANN P. (1892). Städte Pisidiens und Pamphyliens Band II, Pisidia, Wien 1892, 95,97.
- OATES, D. (1990). "Innovations in Mud-Brick: Decorative and Structural Techniques in Ancient Mesopotamia", *World Archaeology*, Vol. 21.3, Architectural Innovation 1990, 388-406.
- RE (1930). *Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft* 1930, s. 2214.
- SARZEC (1887). *Découvertes en Chaldée*, Paris 1887, Pl. XLIV.
- SCHRÖDER, B. (1902). *Studen zu den Grabdenkmälern der römischen Kaiserzeit*, Bonn, Jahrb. CVIII-CIX, 1902, 46-79.
- SMITH, R. R. R. (1990). Late Roman Philosopher Portraits from Aphrodisias, *The Journal of Roman Studies*, Vol. 80, 1990, 127-155.
- SMITH - RATTE, R. R. R. (1998) Smith-Christopher Ratte, Archaeological Research at Aphrodisias in Caria 1996, *American Journal of Archaeology* 102. 2, 1998, 225-250.
- STILLWELL, R. (1941). Stillwell, *Antioch on the Orentes III*, Princeton 1941, 164, pl. 39.
- STRZYGOWSKI, Josef -STRONG, Arthur (1907). "A Sarcophagus of the Sidamara Type in the Collection of sir Frederick Cook, Bart., and the Influence of Stage Architecture upon the Art of Antioch", *The Journal of Hellenic Studies*, Vol 27, 1927, 99-122.
- ŞİMŞEK, Celal (1997). Laodikya Sütunlu Lahdi, *Türk Arkoloj Dergisi*, Sayı XXXI, Ankara 1997, 269-289.
- The Swedish Cyprus Expedition III*, Stockholm 1937, 562
- WRIGHT, G. R. H. (1992). *Ancient Building in Cyprus*, Part Two: Illustrations, New York 1992.
- YEGÜL, Fikret K. (1976). "The Marble Court of Sardis and Historical Reconstruction", *American Journal of Archaeology*, Vol. 3.2, 1976, 169-194.

Tablo1: SALAMIŞ'TEKİ SİRİRAL YİVLİ SÜTUNLARIN ÇÖZÜMLENMESİ

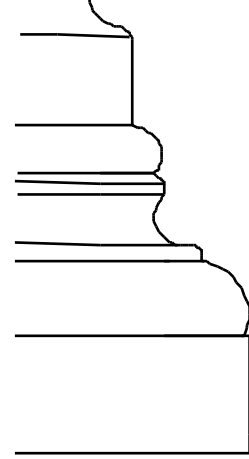
Sütun Yeri	Malzeme	Uzunluk	Çap		Yiv Say.	Arris Gen.	Yiv Gen.	Yiv Der.	Dönme Yönü
			Alt	Ust					
Gymnasium 1	Gri mermer	1.45 cm	50 cm	45 cm	24	0.6 cm	3.7 cm	1.3 cm	sağa
Gymnasium 2	Gri mermer	1.45 cm	50 cm	45 cm	24	0.6 cm	3.7 cm	1.3 cm	sola
Gymnasium 3	Gri mermer	1.40 cm	47 cm	43 cm	24	0.6 cm	3.4 cm	1.3 cm	sola
Tiyatro	Gri mermer	1.50 cm	42 cm	-	24	0.6 cm	2.6 cm	0.7 cm	Sağ
Portiko (batı)	Gri mermer	2.35 cm	-	30 cm	20	0.7 cm	2.2 cm	0.3 cm	sağa
Portiko (doğu)	Gri mermer	2.35 cm	-	30 cm	20	0.7 cm	2.2 cm	0.3 cm	sola
St. Barrabas1	Gri mermer	3.30 cm	-	-		0.8 cm	2.5 cm	1.8 cm	sağa
St. Barrabas2	Gri mermer	75 cm	-	41 cm		-	3 cm	1.2 cm	sola
Agora-Zeus Tap.	Gri mermer	90 cm	-	33 cm		0.6 cm	3.5 cm	1.3 cm	sağa

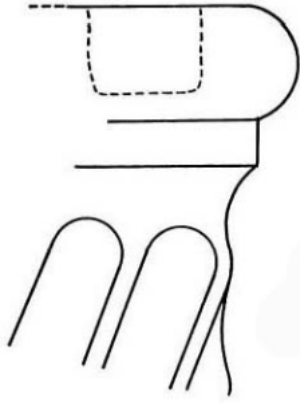
Şek. 1: Samsat. Tiyatro

Şek. 2 Samsat. Portiko

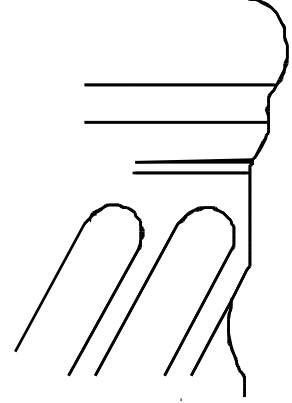
Şek. 3: Samsat. Portiko kaide

Şek. 4 Kourion. Tiyatro D

Şek. 5 Kourion. Türk Evi F

Şek. 6: Samsat. Portiko

Res. 1 a-b: Samsat Portiko spiral yivli sütuna ait Korinth başlığı

Res. 2 Portiko spiral yivli sütünlerin buluntu durumu

Res. 3 Portiko spiral yivli sütünlerin buluntu durumu

Res. 4 Salamis portiko spiral yivli sütünlerinin restorasyonu

Res. 5 a-b: Samsun portiko spiral yivli sütunlar

Res. 6: Samsun Gymnasium doğu portikoda yer alan spiral yivli sütun tamburları

Res. 7: Salamis tiyatrosundan spiral yivli sütun tamburu

Res. 8: St. Barnabas Manastırı'ndan spiral yivli sütun

Res. 9: St. Barnabas Maastırı avlusundaki tambur parçası

Res. 10 a-b: Salamis Agora-Zeus Temenosu'ndan spiral yivli sütun tamburu

Res. 11: St. Epiphanius bazilikasındaki spiral yivli sütun parçası

Res. 12: St. Epiphanius bazilikasından kuyu bileziği

Res. 13 a-b: Salamis kazı evi taş eserler deposundan spiral yivli sütun parçaları

Res. 14: Salamis kazı taş eserler deposundan spiral yivli sütuncuklar